

nine, švicarski je stručnjak, reklo bi se, izrazio spremnost da do određene mjere izbriše granicu između te dvije oblasti.

To samo po sebi ne bi zasluživalo kritike kad ne bi povlačilo dalje konzekvencije, kojih, ipak, moramo ostati svjesni. Radi se o potrebi da se očuva neprijeporna razlika strukturnih zakonitosti narodne bajke i umjetničkih oblika, u smislu razlike kakvu su među folklornim i književnim formama tridesetih godina zacrtali npr. Jakobson i Bogatirjov. Nesumnjivo da one u narodnoj bajci nisu posvuda identične, ali ih je s obzirom na ograničene mogućnosti jezičnog strukturiranja neusporedivo lakše fiksirati nego što je to kod umjetničkih oblika. S druge opet strane, naglašavanje »mitskog« kao cjelovitog iskustva svijeta u bajci nasuprot »znanstvenom« kao parcijalnom iskustvu svijeta u drugim oblicima usmenog pripovijedanja, napose u sagi, odnosno predaji, dovodi Lüthija neopazice u opasnost ne samo da zanemari razlike između spomenutih malih pripovjednih oblika i novele nego i da bajku pripíše povijesnom »djetinjstvu čovječanstva«. »Djetinjstvo čovječanstva«, pa tako i bajka, ipak nipošto nisu prevladani u tom smislu što su danas postali neaktualni i jedino historijski zanimljivi, nego su potpuno dijalektički sadržani u njegovoj »starosti« i otud spremni da se, recimo u obliku Kafkina djela, okrutno osvete vlastitom obescjenjivanju.

Navedene nedosljednosti promišljanja bajke proizlaze svakako i odatle što Lüthi u čitavom svom opusu pokušava bajku odrediti isključivo književnoteorijski, na razini književne vrste. Od svojega prvog, u postavkama poletnog ali i domišljenog djela do ovoga posljednjeg, u shvaćanjima i stilu znatno gipkijeg i opreznijeg, Lüthijev opus o narodnoj bajci ne ocrtava samo, na svojstven i neprevladan način, ovu književnu vrstu nego ujedno i put književne znanosti, koja se zatekla u procjepu vlastite dosljednosti, utoliko tješnjem ukoliko joj je radikalnije probijala put.

Vladimir **BITI**

Märchen aus dem Libanon,
Herausgegeben und übersetzt von
Ursula und Yussuff Assaf, die Märchen
der Weltliteratur, Eugen Diederichs
Verlag, Düsseldorf—Köln 1978, 264 str.

Märchen aus dem Kaukasus,
Herausgegeben von **Isidor Levin**,
Übersetzt von Gisela Schenkowitz, Die
Märchen der Weltliteratur, Eugen
Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln
1978, 318 str.

Ono što približuje ove dvije, po naslovima i na prvi pogled vrlo različite zbirke, geografski je položaj područja iz kojih su priče: i Kavkaz i Libanon su razmeđa različitih svjetova, kultura i religija: preko njih su protunjali mnogi ratovi i prešli milijuni raznih plemena i naroda. Sav taj mozaik što je nastajao u toku dugih stoljeća ostavljao je svoje tragove i u usmenoj tradiciji tih područja.

Libanon možda najslikovitije određuje misao autora ove zbirke: »Što se dublje ulazi u svijet libanonskih priča, sve izrazitije izranja Libanon kao glava Jana, koji jednim licem gleda preko Sredozemnog mora prema zapadu, prema Evropi, naročito prema Francuskoj, Rimu i još dalje na zapad i koji je asimilirao mnoge aspekte zapadnjačkog načina razmišljanja i života — a čije je drugo lice okrenuto prema istoku, prema Meki i Medini, centrima islama, ali i preko Sirije i Iraka prema Iranu i još istočnije, a pod snažnim je utjecajem istočnjačkih mitova i islamske životne filozofije.« (str. 227-228)

Nije teško prepoznati tri komponente koje determiniraju Libanon, njegovu kulturu i način života, a neprestano se isprepleću i prisutne su i u pripovjedačkom repertoaru s tog područja: gotovo polovicu stanovništva čini kršćanski živalj, što je specifika Libanona unutar ostalog arapskog svijeta, islam ga stavlja uz bok ostalim arapskim zemljama, a fenička se tradicija kao nit provlači od slavniha vremena Babilona, Tira i Sidona.

Elementi različitih religija koje su oblikovale i privredni, i kulturni i socijalni život ne prepoznaju se u pričama

samo po imenima junaka ili nekim nazivima, već su djelovali i na duhovno oblikovanje pojedinih priča. Tako se u pričama temeljenim na islamsko-arapskoj tradiciji javljaju veziri, emiri, kadije koji izriču pravdu na temelju **Kurana**, imami, džinovi, ali se junaci i ponašaju prema religijskim zakonima: čest je motiv hodočašća u Meku i Medinu, post u vrijeme ramazana, klanjanje alahu pet puta u toku dana. U pričama br. 14 i 15 (**Što je predskazano, neizbježno je, Nema bijega pred sudbinom**) izražena je fatalna podređenost čovjeka sudbini, njezinoj neminovnosti i neumitnosti. Onaj koji je nastoji izigrati ili joj izbjeći, mora biti poražen. U priči br. 14 emir i vezir se preoblače u dervise i hodaju po gradu kako bi što bolje vidjeli kako im žive podanici (taj je motiv vrlo čest u arapskom svijetu, a javlja se i u zbirci **1001 noć**). Vezir koji je mogao proricati budućnost vidio je da će se najmlađi sin nekog seljaka oženiti s njegovom kćeri. Pokušava na sve načine izigrati sudbinu i na kraju mora priznati poraz. Taj je motiv čest i u bajkama s evropskog područja (AaTh 930), ali nije toliko istaknuta poanta o čovjekovoj nemoći pred fatumom.

Vrlo su lako prepoznatljivi i kršćanski utjecaji: vjenčanju kraljeve kćeri prisustvuje svećenik, biskup ili čak patrijarh, a u priči br. 23 (**Misa svećenika Jusufa**) opisano je pokrštavanje poganskoga kralja i njegovih podanika. Za razliku od ostalog arapskog svijeta, gdje danas prevladavaju šaljive priče koje muškarci najčešće pričaju uz kavu ili čaj, u ovoj se zbirci iz Libanona javlja neuobičajeno velik broj poučnih priča i egzempla u čijem se središtu nalazi čovjek koji potpuno odgovara idealnim kršćanskim etičkim principima i pobjeđuje svoje suparnike.

Fenički se tragovi naziru u opisima mora, pomorske trgovine, pravljenju crvene boje, u opisima starih rituala. Priča br. 34 (**Natalis, kći Astartina svećenika**) vrlo detaljno, na način istočnjačkih priča, opisuju ceremoniju žrtvovanja mlade djevojke božici Astarti premda motiv priče govori o narušavanju toga rituala. Lijepa Natalis i Abdun bježe u noći prije svečanosti

kako bi Natalis spasila život, dolaze brodom u sjevernu Afriku, gdje Natalis postaje kraljicom, što ujedno simbolizira feničku kolonizaciju toga dijela Afrike.

U pogovoru svoje zbirke autori naglašuju kako je pripovjedačka tradicija u Libanonu još uvijek neobično živa. Sve do prije nekoliko godina u kavanama su se mogli susresti profesionalni kazivači, koji bi sakupljali susjede i prijatelje ljeti na terasama, a zimi uz kamin, i glavna im je zabava bilo pričanje priča.

Zbirka koju prikazujemo sastavljena je uglavnom prema najpoznatijoj zbirci libanonskih priča, **Hikāyāt lubnānīya**, koju je 1966. godine izdao znameniti sakupljač priča Karam Bustānī. Proputovao je čitavu zemlju, priče je bilježio uglavnom od profesionalnih kazivača, te ih je s raznih arapskih dijalekata preveo na književni arapski jezik. U zbirku koju prikazujemo autori su osim tih priča uvrstili i nekoliko priča iz časopisa za školsku djecu, iz dijalektoloških studija i stručnih orijentalističkih časopisa, a tri su priče sami snimili magnetofonski. Ne znamo kako izgleda Bustānījeva zbirka, ali u opširnim bilješkama autori nam detaljno navode varijante pojedinih motiva. Priče su razvrstali prema međunarodnom katalogu A. Aarnea i S. Thompsona, te Eberharda i Boratava, ali, nažalost, ne spominju kakve su pripovjedačke seanse kojima su i sami prisustvovali, tko su bili kazivači, tko ih je slušao. Vjerujemo da bi uz vrlo interesantne tekstove i taj dio privukao pažnju čitalaca.

* * *

Nakon dugogodišnjih priprema Izidor Levin izdao je ovaj reprezentativni svezak kavkaskih priča, u kojemu je obuhvaćen velik broj motiva i tipova zabilježenih među gotovo šezdesetak naroda koji žive na Kavkazu.

Slično kao i Libanon, i Kavkaz se nalazi na međi naroda, kontinentata, kultura i religija, te se taj položaj zrcali i u pripovjedačkoj tradiciji: povezuju se kršćanstvo i islam, grčki i indijski mitološki svijet s arapsko-perzijskim

načinom fabuliranja. Planinski se masiv Kavkaza nalazi u središtu kruga unutar kojega su se odigrali veliki događaji evropskih i azijskih naroda: migracije stanovnika, koje su jedna za drugom preplavljivale zemlju, ostavile su svoje tragove u mitovima i bajkama, te nam se mnoge priče iz ove zbirke čine u isti mah i poznatima a i potpuno novima. Fascinira bogatstvo fabulâ Abhazijaca i Čerkeza na zapadu, Vainaha na istoku, Avara i Laka u brdima Dagestana, te bajke Oseta, koje su Mongoli protjerali s područja oko Azovskog mora na visoravni okolnih brda. Bilo je neobično teško obuhvatiti sav taj raznoliki i šaroliki svijet priča i prezentirati ga u jednoj zbirci u svoj njegovoj punoći.

Autor je priče popratio iscrpnim pogovorom, u kojemu je iznio povijesni pregled toga područja, početke i razvoj istraživanja usmene književnosti, te elemente iz svakodnevnog života koji se reflektiraju u brojnim pričama. Priče su preuzete i iz starijih zbirki, a i prema novijim zapisima (od 1882. do 1962).

Valja napose istaknuti bilješke u kojima je Levin nastojao obuhvatiti što više podataka o svakoj objavljenoj priči: uz naziv priče obavezno donosi i naziv plemena ili naroda iz kojega potječe (ukoliko je spomenut u izvoru), točno ili približno vrijeme bilježenja (podaci o kazivačima, sakupljaču, mjestu bilježenja nisu bili potpuni za sve priče, pa ih i ne spominje), tip priče prema međunarodnom katalogu A. Aarne i S. Thompsona, a rjeđe Eberharda i Boratava (jedan dio turskih motiva potječe s Kavkaza), izvor iz kojega je priča preuzeta ili prevedena, upozorenje ukoliko je slična priča objavljena 1920. godine u ovoj istoj kolekciji, broj do sada tipološki sređenih varijanata kavkaskih priča objavljenih na ruskom jeziku ili u njemačkom prijevodu, pri čemu nas broj varijanata ujedno upućuje i na životnost pojedinih motiva ili priče.

Ovi detaljni podaci i više su nego dovoljni i za najradoznalijeg znanstvenika.

Ljiljana MARKS

Märchen aus Mexiko, Herausgegeben und übersetzt von **Felix Karlinger** und **Maria Antonia Espadinha**, Die Märchen der Weltliteratur, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln 1978, 256 str.

Südamerikanische Indianermärchen, Herausgegeben und übersetzt von **Felix Karlinger** und **Elisabeth Zacherl**, Die Märchen der Weltliteratur, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln 1976, 320 str.

Märchen aus Papua — Neuguinea, Herausgegeben und übersetzt von **Ulla Schild**, Die Märchen der Weltliteratur, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf—Köln 1977, 269 str.

Sve su tri zbirke već po izboru tema interesantne evropskom čitaocu: otkrivaju mu novi osebujni svijet indijanskih i papuanskih priča, koji osvaja svojom šarolikošću, životnošću, specifičnošću pričanja i motiva. Autorima je prvih dviju zbirki nesumnjivo bilo teško doći do tekstova pedeset i četiriju različitih indijanskih plemena iz Južne Amerike, kao i doprijeti do svih područja Meksika. Još je bio veći problem kako klasificirati te najrazličitije motive i načine kazivanja, te čitav taj svijet približiti senzibilitetu Evropljana. Zbirke su interesantne i stoga što su nastojale, koliko je to god bilo moguće, obuhvatiti novije i još neobjavljene tekstove.

Spomenimo odmah na početku i problem prevođenja, koji je istovjetan u svima trima zbirkama: teško je bilo prevesti tekst iz relativno primitivnijeg jezika i drukčijeg načina kazivanja na razinu i stil evropskog, a istovremeno sačuvati autentičnost kazivanja (osim toga bio je dostupan maleni broj originalnih tekstova, prijevod je praviljen uglavnom prema španjolskom ili portugalskom, a rjeđe prema francuskom, engleskom ili talijanskom jeziku), te je njemački prijevod više točan slijed sadržaja nego doslovni prijevod.

Da bi se ipak sačuvao specifični kolorit, autori su ostavljali lokalne nazive za pojedina mjesta, demone, životinje ili biljke, naročito ako imaju neko mitološko značenje. Ilustrirajmo to pri-